

UWIĘZIENI POMIĘDZY GRANICAMI

**ZAGRAŻAJĄCE ŻYCIU KONSEKWENCJE
ZWIĘKSZONEJ MILITARYZACJI
I PRZEMOCY NA GRANICY
POLSKO-BIAŁORUSKIEJ**

LEKARZE BEZ GRANIC

UWIĘZIENI POMIĘDZY GRANICAMI

ZAGRAŻAJĄCE ŻYCIU KONSEKWENCJE
ZWIĘKSZONEJ MILITARYZACJI
I PRZEMOCY NA GRANICY
POLSKO-BIAŁORUSKIEJ

RAPORT LEKARZY BEZ GRANIC

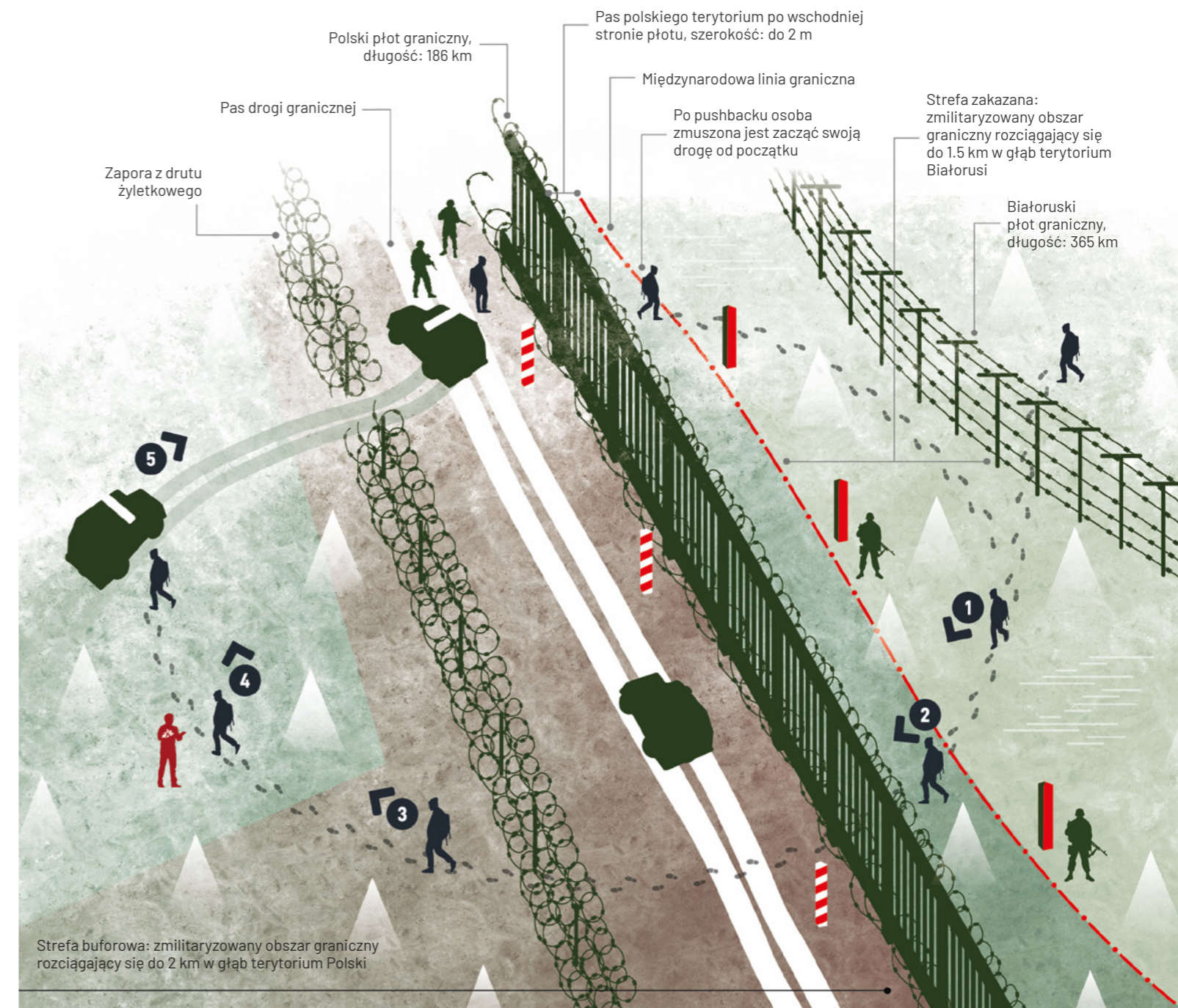
STYCZEŃ 2025

Niekończąca się spirala przemocy pomiędzy granicami

Ta ilustracja to uproszczone przedstawienie obszaru przy granicy polsko-białoruskiej

- 1 Uwięzieni w strefie zakazanej**
Osoby szukające ochrony w Europie spędzają średnio 3 tygodnie uwięzione w lesie, mierząc się z obrażeniami z powodu przemocy i stanami chorobowymi wywołanymi otaczającymi warunkami.
- 2 Przekroczenie infrastruktury granicznej**
Jedna trzecia pacjentów Lekarzy bez Granic zgłosiła obrażenia i złamania z powodu wspinania się na płot lub spadnięcia z niego. Osoby z grup wrażliwych (np. kobiety w ciąży, dzieci, osoby z chorobami przewlekłymi lub niepełnosprawnościami) mierzą się z dodatkowymi przeszkodami przy przekraczaniu.
- 3 Przemieszczanie się w strefie buforowej**
Narażenie na przemoc wzrasta z powodu ograniczonego monitorowania przez społeczeństwo obywatelskie i braku dostępu do pomocy humanitarnej, a także w związku z doniesieniami o upokarzającym traktowaniu, używaniu gazu łzawiącego, pobiciach, strzałach z gumowych kul i niszczeniu mienia osobistego.
- 4 Ryzyko pushbacku**
Osoby, którym udało się przekroczyć granicę, często zmuszone są ukrywać się przed służbami, obawiając się przymusowego zawrócenia na wschodnią stronę płotu granicznego.
- 5 Doświadczenie pushbacku**
W 2024 roku liczba przypadków pushbacków wśród pacjentów Lekarzy Bez Granic znacznie wzrosła, niemal połowa wszystkich pacjentów zgłosiła doświadczenie pushbacku, spośród nich 72% była pushbackowana przynajmniej dwa razy.

Kontekst

Od 2021 r. osoby poszukujące schronienia w Unii Europejskiej (UE) podejmują próby przekroczenia granicy z Białorusią, spotykając się z dotkliwą przemocą w odległym i gęsto zalesionym regionie przygranicznym. Podczas gdy białoruski rząd jest podejrzewany o zorganizowanie wzrostu liczby osób, które próbują przekroczyć granicę od 2021 roku, brak bezpiecznych sposobów dotarcia do UE sprawił, że osoby poszukujące schronienia nie miały innego wyjścia, jak tylko udać się w niebezpieczną drogę, w tym przez zieloną granicę między Białorusią a UE. W rezultacie osoby przekraczające tę granicę zostały przedstawione jako zagrożenie i broń w „wojnie hybrydowej” prowadzonej przez Białorus i Rosję. Retoryka ta próbuje usprawiedliwić coraz bardziej represyjne, brutalne i zmilitaryzowane środki wobec osób poszukujących ochrony w Unii Europejskiej.

Wzniesienie bariery granicznej w Polsce, „legalizacja” pushbacków, rozmieszczenie oddziałów wojska wzdłuż granicy na szeroką skalę oraz systematyczna odmowa dostępu do polskiego terytorium, jak i pomocy osobom poszukującym schronienia w UE od 2021 r. sprawiły, że ludzie pozostają uwięzieni w gęstych lasach pierwotnych, są narażeni na przemoc i w nieskończoność zwracani przez granicę między Białorusią a Polską. Polityka ta doprowadziła do nieustannej spirali przemocy, powodując, że osoby poszukujące ochrony w UE są uwięzione między zaporami granicznymi, walcząc o przetrwanie w odludnych terenach leśnych i doświadczając fizycznych napaści. Od wiosny 2024 r. postrzeganie przejść z Białorusi jako coraz bardziej zorganizowanych oraz śmiertelne pchnięcie nożem polskiego żołnierza na granicy wywołały dalszą eskalację prze-

mocy. Strefa buforowa wprowadzona w celu uniemożliwienia społeczeństwu obywatelskiemu i organizacjom humanitarnym dostępu do strefy przygranicznej, zmiany prawne dotyczące użycia broni palnej przez polskie służby mundurowe, wprowadzenie broni gładkolufowej z gumową amunicją oraz niedawno tymczasowe zawieszenie prawa do azylu – wszystkie te czynniki sprawiają, że ludzie są bardziej narażeni na przemoc, co prowadzi do pogorszenia zdrowia. Niepokojące jest to, że Komisja Europejska poparła „politykę wojenną” Polski wobec osób ubiegających się o ochronę, popierając ogłoszone przez Polskę plany, by oficjalnie zawiesić tymczasowego zawieszenia prawa do azylu¹. Od 2021 r. niezależne organizacje praw człowieka odnotowały 89 zgonów wśród osób, które próbowały przekroczyć granicę: 47 z nich po białoruskiej stronie granicy i 42 po polskiej².

Niniejsza Nota Rzecznicza oparta jest na zbieranych przez dwa lata danych z interwencji Lekarzy Bez Granic (MSF) na granicy polsko-białoruskiej w okresie od listopada 2022 do listopada 2024 roku. Przedstawiono w niej kluczowe konsekwencje medyczno-humanitarne popieranych przez UE zmilitaryzowanych działań Polski wobec osób poszukujących ochrony. MSF wzywa Polskę i UE do zaprzestania stosowania przemocy i brutalnych pushbacków na granicy, do udzielenia ludziom dostępu do procedur azylowych i pomocy oraz do zapewnienia niezależnego i nieograniczonego dostępu organizacji humanitarnych i społeczeństwa obywatelskiego do strefy przygranicznej.

¹ Komisja Europejska, *Jak Komisja proponuje chronić granice Unii i przeciwdziałać zagrożeniom hybrydowym*, 11 grudnia 2024 r., https://commission.europa.eu/news/commission-proposes-measures-strengthen-border-security-and-counter-hybrid-threats-2024-12-11_en (dostęp: 26.01.2025 r.).

² We Are Monitoring, *Lista Zmarłych*, <https://wearemonitoring.org.pl/lista-zmarlych/> (dostęp: 28.01.2025 r.).

Odpowiedź medyczno-humanitarna Lekarzy Bez Granic

Lekarze Bez Granic początkowo podjęli działania na Łotwie, Litwie, w Polsce i na Białorusi w 2021 r., gdy po raz pierwszy pojawiły się doniesienia o uchodźcach i migrantach, którzy zostali uwięzieni na granicy. W Polsce zastosowanie środków nadzwyczajnych w 2021 r. ograniczyło niezależną pomoc humanitarną i zdolność MSF do zapewnienia niezbędnej pomocy medycznej na zmilitaryzowanym obszarze przygranicznym, co skłoniło organizację do opuszczenia kraju pod koniec 2021 r.³ Rok później, w listopadzie 2022 r., MSF powrócił do polskiej strefy przygranicznej i rozpoczął działalność medyczną.

Od tego czasu zespoły MSF, zgodnie z obowiązującymi w Polsce standardami opieki zdrowotnej, oferują doraźną pomoc medyczną osobom, które utknęły w odizolowanych obszarach leśnych w polskim rejonie przygranicznym. W ciągu ostatnich dwóch lat, od listopada 2022 r. do listopada 2024 r., zespoły MSF otrzymały 410 próśb o interwencję i udzieliły pomocy 442 migrantom, przy czym kobiety i dzieci stanowiły prawie jedną trzecią pacjentów, a najmłodszy miał trzy lata. Nasze wyposażone w plecaki medyczne zespoły pomagają osobom w trudnej sytuacji, oferując pomoc medyczną i kierując pacjentów do szpitali publicznych.

Kalendarium wydarzeń

³ Lekarze bez Granic, *Kryzys na granicy*, 2021, <https://lekarze-bez-granic.pl/kryzys-na-granicy/> (dostęp: 26.01.2025 r.).

Kluczowe kwestie medyczne i humanitarne:

1. Zagrożenia dla ludzi pozostających w lesie

Większość pacjentów, z którymi mieli do czynienia Lekarze bez Granic, było wielokrotnie pushbackowanych przez granicę i spędziło wiele tygodni w obszarze przygranicznym. Konsekwencje są przerażające: **ponad połowa** pacjentów Lekarzy bez Granic doznała odmrożeń, stopy okopowej, hipotermii i skrajnego wyczerpania, podczas gdy **24 procent** cierpiało z powodu infekcji żołądkowo-jelitowych lub odwodnienia w wyniku ograniczonego dostępu do wody i jedzenia, będąc pozostawionymi w ciężkich warunkach między Polską a Białorusią.

2. Gwałtowna eskalacja przemocy i brutalne pushbacki na granicy

Zwiększona militaryzacja granicy doprowadziła do gwałtownego wzrostu przemocy i brutalnych pushbacków, w wyniku czego połowa pacjentów Lekarzy bez Granic doznała obrażeń fizycznych. Wraz z nasileniem środków bezpieczeństwa wzrósł również poziom przemocy wobec osób szukających schronienia zarówno w Polsce, jak i na Białorusi, pogarszając ich stan fizyczny i psychiczny. Liczba przypadków związanych z intencjonalną przemocą **podwoiła się** w 2024 r. w porównaniu z 2023 r.

Większość pacjentów wykazywało oznaki kryzysu psychicznego, z czego 22 z nich było w bardzo ciężkim stanie psychicznym.

3. Płot na granicy nie pozwala osobom z grup wrażliwych na dostęp do ochrony i pomocy

Jedna trzecia pacjentów doznała urazów wskutek wspinania się na płot graniczny lub upadku z niego, w 2024 roku głównie z powodu głębokich skaleczeń drutem żyłkowym. Płot graniczny uniemożliwia osobom z grup wrażliwych, szczególnie kobietom i dzieciom (60% tych, którzy potrzebują pomocy), dostępu do potrzebnej opieki medycznej i ochrony. Pozostają uwięzieni po wschodniej stronie płotu, narażeni na dalszą przemoc i pogorszenie ich stanu.

4. Brak dostępu do pomocy humanitarnej zwiększa potrzeby i stwarza zagrożenie dla ludzkiego zdrowia

Organizacje humanitarne i społeczeństwa obywatelskie napotykały przeszkody w dostępie do strefy przygranicznej z powodu nieproporcjonalnych ograniczeń. Bez pełnego dostępu do tego obszaru cierpienie osób znajdujących się w tych strefach ciągle się pogłębia.

Pierwszym z wyzwań, jakie napotykały osoby poszukujące ochrony w Unii Europejskiej i przekraczające jej granicę w Polsce, jest przejście i przetrwanie strefy zakazanej (jak nazywają ją osoby poszukujące ochrony), czyli pasa ziemi znajdującego się między polskim płotem granicznym a zaporą białoruską (tzw. Sistiema)⁴. Obszar ten jest strefą zmilitaryzowaną i całkowicie niedostępną dla społeczeństwa obywatelskiego i organizacji humanitarnych z obu stron. Na tym obszarze osoby poszukujące schronienia w UE pozostają uwięzione przez dłuższy czas. Podczas gdy większość tego obszaru należy do Białorusi, część ziemi przylegająca do polskiego płotu granicznego, rozciągająca się do dwóch metrów na wschód od polskiej bariery, stanowi terytorium Polski⁵.

Osoby przebywające w strefie zakazanej cierpią na schorzenia wynikające z długotrwałego przebywania w trudnych warunkach i całkowitego braku pomocy medycznej. Większość pacjentów spotykanych przez MSF po przedostaniu się do Polski zgłasza, że była uwięziona w pierwotnym lesie przez średnio trzy tygodnie, z ograniczonym dostępem do wody, żywności i schronienia.

Długotrwała ekspozycja na zimno i wilgoć, w połączeniu ze stresem i ciągłym przemieszczaniem się, prowadzi do powikłań, takich jak zakażenia, długotrwały ból, a nawet niepełnosprawność. Od listopada 2022 r. połowa pacjentów MSF doznała urazów spowodowanych przez zimno, takich jak hipotermia, odmrożenia i stopa okopowa, głównie z powodu niskich temperatur i wysokiego poziomu wilgotności na bagnach i w lasach w rejonie przygranicznym. Tymczasem jedna czwarta pacjentów cierpiała na infekcje żołądkowo-jelitowe spowodowane pić zanieczyszczoną wodę z bagien

i rzek oraz brakiem dostępu do odpowiedniego pożywienia.

Podczas gdy przemoc jest zjawiskiem występującym po obu stronach granicy, zdecydowana większość pacjentów MSF zgłaszała, że doświadczyła nadużyć na Białorusi, co wskazuje, że systematyczne pushbacki do tego kraju narażają na dalsze ryzyko przemocy. Według licznych relacji pacjentów MSF, osoby te były poddawane przemocy i przetrzymywane w pomieszczeniach detencyjnych przez białoruskie władze państwowe. W niektórych przypadkach pacjenci zgłaszali również, że byli siłą zmuszani do podjęcia próby przekroczenia granicy UE. Wśród aktów przemocy ze strony białoruskich funkcjonariuszy, pacjenci MSF opisują bicie metalowymi prętami lub rękoma, kopanie, użycie gazu pieprzowego, groźby z użyciem broni i psów, poniżające traktowanie, pozbawianie ich jedzenia i wody, konfiskowanie i niszczenie rzeczy osobistych. Innym osobom grożono więzieniem lub przymusowym poborem do wojska. Z tego powodu, kiedy ludzie w końcu docierają do Polski, często wyrażają silny strach przed pushbackiem z powrotem na Białoruś, ze względu na ryzyko dalszej przemocy i nadużyć.

Nie wszyscy są w stanie wydostać się ze strefy zakazanej. Raporty wskazują, że na terenie Białorusi odnotowano co najmniej 47 zgonów⁶. Liczba ta pozostaje jednak szacunkowa, bez możliwości weryfikacji.

1 Uwężeni w strefie zakazanej

Niemal natychmiast, gdy dotarliśmy do lasu w pobliżu granicy z Polską, zostaliśmy zatrzymani przez białoruską straż, pobici i zabrani do leśnego więzienia. Więzienie znajdowało się pod ziemią, w środku był skład drewna, zabrali nam wszystkie rzeczy osobiste, w tym jedzenie i wodę. Zmuszali nas do pracy, kopania dołów w ziemi. W środku było wiele osób, w tym młode kobiety. Wszyscy byliśmy bici, w tym kobiety. Bardzo skarżyły się na ból. Kiedy próbowałem powstrzymać ich przed biciem kobiet, zaczęli bić mnie jeszcze bardziej. Jest to dla mnie bardzo bolesne wspomnienie. Po kilku godzinach kazali nam wyjść.

PACJENT MSF

⁴ System fortyfikacji granicznych zbudowany w latach 80. i rozciągający się na długości 365 km na Białorusi.

⁵ Helsińska Fundacja Praw Człowieka, *Za murem na granicy. Jest pas polskiego terytorium*, <https://hfhr.pl/aktualnosci/za-murem-na-granicy-jest-pas-polskiego-terytorium> (dostęp: 26.01.2025 r.).

⁶ We Are Monitoring, *Lista Zmarłych*, 28 January 2025, <https://wearemonitoring.org.pl/lista-zmarlych/> (dostęp: 28.01.2025 r.).

2 Przekroczenie infrastruktury granicznej

Wobec braku bezpiecznych i efektywnych sposobów ubiegania się o azyl w Polsce, poszukującym ochrony nie pozostaje nic innego, jak próba przekroczenia ogromnego płotu zbudowanego przez Polskę w 2022 roku. Wysoka na pięć metrów, 186-kilometrowa zaporą z drutem żyłkowym, monitorowana elektronicznie wzdłuż granicy z Białorusią, od czasu jej budowy miała poważne konsekwencje zdrowotne dla migrantów. **W ciągu ostatnich dwóch lat jedna trzecia pacjentów MSF doznała obrażeń w wyniku wejścia lub upadku z płotu granicznego, w tym złamań lub głębokich ran ciętych.** W sumie prawie połowa skierowań do szpitali dotyczyła osób wymagających opieki szpitalnej lub zabiegu chirurgicznego z powodu ran i urazów ortopedycznych powstałych z powodu barier granicznych.

Podczas gdy płot graniczny stanowi bezpośrednie zagrożenie dla osób próbujących go przekroczyć, wiele osób pozostaje uwięzionych bezpośrednio po jego wschodniej stronie, nie mogąc go pokonać ze względu na infrastrukturę graniczną, systemy nadzoru i pushbacki. **W ciągu ostatnich dwóch lat Lekarze bez Granic otrzymali 64 prośby o interwencję medyczną od osób, które utknęły bezpośrednio po wschodniej stronie zapory (na terytorium Polski), dotyczące co najmniej 123 osób. Sześćdziesiąt procent**

osób uwięzionych przy płocie i proszących o pomoc stanowiły kobiety i dzieci. Prośby o pomoc dotyczyły osób zgłaszających powikłania związane z przebiegiem ciąży, astmą, cukrzycą i urazami, takimi jak podejrzenia złamań i urazów głowy. Pomimo powagi potencjalnego zagrożenia dla ludzi, MSF niemal systematycznie był blokowany przed dostarczaniem pomocy potrzebującym, którzy utknęli na terytorium Polski po wschodniej stronie polskiego płotu. Nie mogąc uzyskać bezpośredniego dostępu do ludzi, MSF apelował do władz straży granicznej o pomoc i zapewnienie bezpieczeństwa osobom, zgodnie z uprawnieniami i obowiązkami tych służb. **Jednak tylko jedna czwarta wezwań skierowanych do władz państwowych doprowadziła do przetransportowania pacjentów do szpitala (w sumie 31 osób).** Natomiast reszta, ponad 90 osób, pozostała uwięziona, w potencjalnie krytycznym stanie, po wschodniej stronie zapory, nie mogąc otrzymać pilnej pomocy medycznej.

Wyrażamy głębokie zaniepokojenie faktem, że pomimo tego, że pas ziemi przylegający do wschodniej strony płotu granicznego stanowi terytorium Polski, a zatem migranci są fizycznie obecni na terytorium UE, osoby, które utknęły bezpośrednio przy płocie, są systematycznie pozbawione dostępu do procedur azylowych i pomocy humanitarnej.

POLSKA INFRASTRUKTURA GRANICZNA WIĘZI OSOBY Z GRUP WRAŻLIWYCH W „STREFIE ZAKAZANEJ”

W jednym przypadku MSF został poinformowany o obecności grupy osób uwięzionych bezpośrednio przy polskim płocie, po jego wschodniej stronie. Z zachodniej strony płotu zespół MSF ocenił, że około połowa z nich to osoby niepełnoletnie. Grupa była prawdopodobnie w niebezpieczeństwie, głodna i odwodniona. Niektórzy zostali uznani za będących w ciężkim stanie i wymagających odpowiedniej opieki medycznej, inni mieli zakażone rany i siniaki oraz zgłaszali różne dolegliwości medyczne. Apele do Straży Granicznej o ewakuację medyczną osób w najbardziej krytycznym stanie pozostały bez odpowiedzi. Personel MSF został zmuszony do opuszczenia strefy przygranicznej bez zapewnienia niezbędnej opieki.

Ponieważ sam jestem rodzicem, niezwykle trudno było mi obserwować dzieci po wschodniej stronie płotu, które prosiły o pomoc. Nie pozwolono mi udzielić im żadnej pomocy, a one nie mogły przejść na drugą stronę zapory.

MEDYK MSF

3 Przemieszczanie się w strefie buforowej

W czerwcu 2024 r. polskie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych wprowadziło strefę buforową, skutecznie uniemożliwiając dostęp do kluczowej części granicy polsko-białoruskiej. Strefa buforowa, rozciągająca się do dwóch kilometrów w głąb terytorium Polski na długości 60 km wzdłuż granicy, odzwierciedla rozwiązanie z grudnia 2021⁷. W efekcie duża część obszaru pozostaje niedostępna dla pomocy humanitarnej i medycznej, co może skutkować niekontrolowaną przemocą ze strony polskich władz.

Od czasu wprowadzenia strefy buforowej, MSF po raz pierwszy stwierdził obrażenia związane z gumowymi pociskami, czego wcześniej nie zaobserwowano u pacjentów.

Od stycznia 2025 r. Lekarze bez Granic zapewniłi sobie dostęp do trzech obszarów placówek straży granicznej, ale nadal boryka się z niespójnościami administracyjnymi i przeszkodami w uzyskiwaniu zezwoleń, a dostęp do całego obszaru pozostaje ograniczony. Tymczasem oddolni pracownicy humanitarni i wolontariusze, którzy odgrywają kluczową rolę w działaniach humanitarnych, mają zakaz wstępu do strefy buforowej i są narażeni na rosnące ryzyko odpowiedzialności karnej, pomimo niedawnej decyzji sądu administracyjnego, w której uznano, że przepisy rozporządzenia ograniczają podstawowe podstawowe wolności konstytucyjne, takie

jak swoboda przemieszczania się po terytorium Rzeczypospolitej Polskiej⁸. Działania humanitarne w terenie są blokowane przez czasochłonne procesy weryfikacji tożsamości, a pojazdy są wielokrotnie zatrzymywane do kontroli. Opóźnienia te utrudniają szybką reakcję MSF, co naraża ludzi na niepotrzebne ryzyko, biorąc pod uwagę ogromne potrzeby na obszarach przygranicznych.

Pomimo ograniczonego dostępu Lekarzy bez Granic do strefy przygranicznej władze wielokrotnie odnosiły się do obecności MSF na tym obszarze, aby usprawiedliwić istnienie strefy buforowej, która znacząco ograniczyła zdolność społeczeństwa obywatelskiego do pomocy ludziom w potrzebie. Co więcej, ograniczony dostęp Lekarzy bez Granic został publicznie wykorzystany, aby insynuować, że potrzeby humanitarne na granicy są zaspokajane, oraz aby usprawiedliwić ograniczenie dostępu lokalnych organizacji, pomimo ciągłych wezwań Lekarzy bez Granic do udzielenia nieograniczonego dostępu⁹.

Ponadto w marcu 2024 r. Straż Graniczna utworzyła „zespoły poszukiwawczo-ratownicze” i wykorzystwała ich istnienie do uzasadnienia ograniczenia dostępu dla grup społeczeństwa obywatelskiego¹⁰. Niemniej jednak dane Lekarzy bez Granic wskazują na pewne niepokojące kwestie. Dla przykładu ponad 75% krytycznych przypadków zgło-

⁷ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji podpisał rozporządzenie w sprawie utworzenia tzw. strefy buforowej*, <https://www.gov.pl/web/mswia/minister-spraw-wewnetrznych-i-administracji-podpisal-rozporzadzenie-w-sprawie-utworzenia-tzw-strefy-buforowej> (dostęp: 26.01.2025 r.).

⁸ Decyzja z dnia 10 grudnia 2024 r. w sprawie nr II SA/Bk 648/24 na skutek zażalenia na postanowienia z dnia 22 sierpnia 2024 r.

⁹ Transkrypcja rozmowy radiowej w TOK FM z dnia 5 grudnia 2024: Tomasz Siemoniak do Ostatniego Pokolenia: „Traciecie sympatię obywateli” *Poranek - Karolina Lewicka*, TOK FM, <https://www.tokfm.pl>, (dostęp: 26.01.2025 r.).

¹⁰ Straż Graniczna, „Zespoły o charakterze poszukiwawczo-ratowniczym w Straży Granicznej”, 2024, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13042,Zespoły-o-charakterze-poszukiwawczo-ratowniczym-w-Straży-Granicznej.html>, (dostęp: 26.01.2025 r.).

szonych Straży Granicznej przez Lekarzy bez Granic, które wymagały pilnej pomocy po wschodniej stronie płotu, nie otrzymało tej pomocy. Ponadto zaangażowanie Straży Granicznej w regularne praktyki pushbacku rodzi poważne pytania o to, czy reakcja na potrzeby ludzi na granicy jest odpowiednia i wystarczająca.

4 Ryzyko pushbacku

Próbowałem przejść przez płot dwa razy. Za pierwszym razem biegliśmy najszybciej, jak potrafiliśmy, ale polska straż i tak nas złapała. Kiedy nas zatrzymali, pobili mojego przyjaciela i użyli gazu pieprzowego na jego twarz. Powiedziałem: „Chcę azyłu w Polsce”, ale wsadzili nas wszystkich do samochodu, ponownie przywieźli do płotu, otworzyli bramę i wepchnęli z powrotem na Białoruś.

PACJENT MSF

Osoby, którym udaje się przekroczyć granicę i uciec ze strefy zakazanej na Białorusi często zmuszone są chować się w gęstych lasach ze względu na strach przed agresywnym pushbackiem ze strony polskich władz. Po tym, jak wytrzymali kilka tygodni po wschodniej stronie granicy, odcięci od pomocy medycznej, wreszcie mają szansę otrzymać odpowiednią opiekę medyczną i humanitarną.

Aby dotrzeć do migrantów w odległych i niedostępnych miejscach, zespoły medyczne Lekarzy bez Granic często pieszo przedzierają się przez gęste bagna i rzeki, dźwigając plecaki medyczne. Kiedy medycy Lekarzy bez Granic wreszcie docierają do osób w potrzebie, mierzą się z wieloma fizycznymi i psychicznymi konsekwencjami niebezpiecznej przeprawy ich pacjentów. **Schorzenia, z którymi spotykają się nasze zespoły, są przede wszystkim wynikiem długotrwałego narażenia na trudne warunki, niebezpieczną infrastrukturę graniczną i przemoc ze strony władz państwowych.** W szczególności:

- Spośród 442 pacjentów MSF, ponad 50% cierpiało na odmrożenia, stopę okopową lub hipotermię.

Podsumowując, strefa buforowa pozostaje niezwykle niebezpieczna dla osób poszukujących ochrony, z zagrażającymi życiu konsekwencjami dla tych, którzy nie otrzymają pomocy na czas. Co niepokojące, strefa ta umożliwia ponadto, by znaczna część przemocy doświadczanej przez pacjentów MSF miała miejsce poza zasięgiem wzroku.

- 24 procent cierpiało na infekcje żołądkowo-jelitowe i odwodnienie związane z ograniczonym dostępem do wody i żywności. Prawie połowa pacjentów cierpiała z powodu skrajnego wyczerpania spowodowanego długą i wymagającą przeprawą.
- Jedna trzecia pacjentów była leczona z powodu urazów, w tym głębokich ran i złamań związanych z wejściem lub upadkiem z płotu granicznego.
- Prawie 50 procent pacjentów cierpiało na różne formy urazów fizycznych związanych z przemocą. Większość pacjentów wykazywała oznaki dolegliwości psychicznych, a 22 z nich cierpiało na poważne urazy psychiczne.
- MSF skierował 39 pacjentów wymagających pilnej specjalistycznej opieki medycznej do polskich szpitali.

Na tym etapie drogi osób ubiegających się o ochronę nie są jeszcze bezpieczne, ponieważ nadal narażone są na bardzo realne ryzyko zatrzymania przez polskie władze i pushbacku z powrotem do strefy zakazanej, gdzie doświadczą tej samej spirali przemocy i cierpienia, z którego właśnie zdołały uciec.

5 Doświadczenie pushbacku

Wielu naszych pacjentów jasno wyraziło chęć ubiegania się o azyl w Polsce. Kiedy do nich docieram, są zwykle bardzo przestraszeni, spanikowani, obawiają się, że zostaną pushbackowani z powrotem na Białoruś. Po przewiezieniu do placówki Straży Granicznej przechodzą różne procesy administracyjne, po których mogą zostać pushbackowani z powrotem pod argumentem, że „sami chcieli wrócić na Białoruś”. Wiem, że to nieprawda. Podczas interwencji wielu pacjentów błaga, aby ich nie odsyłać, a niektórzy mówią, że w przeciwnym razie zostaną zabici na Białorusi.

MEDYK MSF

W 2021 r. Polska zmieniła przepisy krajowe, umożliwiając Straży Granicznej pushbackowanie na Białoruś osób przekraczających granicę w sposób nieuregulowany. Pomimo wyzwań prawnych, w tym orzeczeń sądowych podkreślających naruszenia prawa krajowego i międzynarodowego, polskie władze poinformowały o przeprowadzeniu 53 670 przymusowych zawróceń do linii granicy w okresie od listopada 2021 do listopada 2024 roku¹¹. Ostatnio ogłoszony plan polskich władz, aby oficjalnie tymczasowo zawiesić możliwość ubiegania się o azyl budzi poważne obawy, ponieważ stwarza ryzyko doprowadzenia do jeszcze większej liczby pushbacków i dalszego narażania ludzi na krzywdę fizyczną i psychiczną¹².

W praktyce pushback to proces, podczas którego osoby przekraczające granicę są natychmiast zatrzymane na obszarze przygranicznym i pushbackowane przez płot, albo przewożone do placówki Straży Granicznej przed zawróceniem na terytorium Białorusi¹³. Według relacji i świadectw naszych pacjentów zebranych przez organizacje zajmujące się prawami człowieka, pushbacki charakteryzują się wysokim poziomem niekontrolowanej przemocy ze strony polskich

władz. Agresja werbalna i fizyczna, pobicia, uciekanie się do użycia gazu pieprzowego, rozbieranie do bielizny oraz niszczenie niezbędnych do przetrwania rzeczy osobistych, takich jak ubrania czy telefony, ciągle są zgłaszane przez osoby, którym udało się przedostać do Polski po raz drugi i mają okazję opowiedzieć o tym, co przeszli.

Zespoły medyczne Lekarzy Bez Granic czasem kilkakrotnie napotykały pacjentów w lesie po kolejnym pushbacku, co podkreśla narastający i nieprzerwany charakter tych praktyk. Co niepokojące, w porównaniu z 2023 r. częstotliwość pushbacków zgłaszanych przez pacjentów MSF znacznie wzrosła w 2024 r., przy czym prawie połowa wszystkich pacjentów zgłosiła, że została pushbackowana, z czego 72% co najmniej dwukrotnie.

W niektórych przypadkach pacjenci zostali pushbackowani na Białoruś ze szpitali w Polsce. W czerwcu 2023 r. jeden z pacjentów, który był wcześniej leczony i skierowany do szpitala publicznego, został pushbackowany na Białoruś po otrzymaniu pomocy medycznej. Kiedy MSF ponownie spotkał go w polskim lesie, jego stan znacznie się po-

¹¹ Według informacji uzyskanych na drodze wniosku o udzielenie informacji publicznej, od 1 sierpnia 2021 r. do 30 listopada 2024 r. polska Straż Graniczna odnotowała ok. 108 148 prób przekroczenia granicy i zawróciła na granicę 53 670 osób.

¹² Polski Rząd, *Polska strategia migracyjna na lata 2025-2030*, październik 2024 r., <https://www.gov.pl/web/mswia/rada-ministrow-przyjela-uchwale-w-sprawie-strategii-migracyjnej-polski-na-lata-2025-2030> (dostęp: 26.01.2025 r.).

¹³ Human Rights Watch, *Polska: Brutalne pushbacki na granicy z Białorusią*, 10 grudnia 2024 r., <https://www.hrw.org/news/2024/12/10/poland-brutal-pushbacks-belarus-border> (dostęp: 26.01.2025 r.).

gorszył i wymagał leczenia na oddziale intensywnej terapii. W 2024 r. organizacje społeczeństwa obywatelskiego udokumentowały co najmniej 13 przypadków pushbackowania pacjentów z placówek opieki medycznej w regionie przygranicznym¹⁴. W maju 2024 r. MSF otrzymał prośbę o pomoc ze wschod-

niej strony płotu od kobiety, która została pushbackowana ze szpitala po przeprowadzeniu testu oceny wieku. Pomimo prośby MSF o ocenę jej potrzeb i zapewnienie bezpośredniej pomocy medycznej, zespół MSF został pozbawiony takiej możliwości.

Pilne wezwanie do zmiany

Obecny klimat polityczny naznaczony retoryką „wojny hybrydowej” i „instrumentalizacji” migracji, nieustannie dehumanizuje bezbronne osoby, przedstawiając je jako zagrożenia dla bezpieczeństwa, a nie jako ludzi uciekających przed konfliktami, prześladowaniami i przemocą. Zmilitaryzowane podejście polskiego rządu wobec osób poszukujących ochrony, przy wsparciu Komisji Europejskiej, doprowadziło do poważnych konsekwencji dla osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, w tym do zagrożających życiu pushbacków, pozbawiając ich pomocy medycznej i doprowadzając do utraty życia.

MSF wzywa władze Polski i UE do natychmiastowego porzucenia dehumanizującej retoryki i polityki, które legitymizują stosowanie przemocy wobec osób ubiegających się o ochronę w UE.

MSF wzywa polskie i białoruskie władze do natychmiastowego i trwałego zaprzestania wszelkich brutalnych praktyk pushbacków i przemocy na granicy.

Ponadto MSF wzywa polskie władze do:

1. Zapewnienia osobom ubiegającym się o ochronę międzynarodową dostępu do sprawiedliwych procedur azylowych i zapewnienia pomocy humanitarnej, zgodnie z unijnymi i międzynarodowymi zobowiązaniami.
2. Zapewnienie niezależnego i nieograniczonego dostępu organizacji humanitarnych i społeczeństwa obywatelskiego do strefy przygranicznej, co jest niezbędne do dostarczania pomocy ratującej życie.

Lekarze bez Granic (MSF) to niezależna, międzynarodowa, medyczna organizacja humanitarna, która pomaga ludziom dotkniętym konfliktami, epidemiami, katastrofami naturalnymi lub wykluczeniem z opieki zdrowotnej w ponad 75 krajach na całym świecie. MSF jest obecny w obszarze granicy Polski i Białorusi od listopada 2022 roku (po wcześniejszej odmowie dostępu w 2021 roku), ściśle współpracując z innymi organizacjami oraz grupami społeczeństwa obywatelskiego. Nasze zespoły zajmują się najbardziej pilnymi przypadkami ludzi, którzy szukają w Polsce ochrony i zostali uwięzieni w gęsto zalesionym obszarze przygranicznym. Od listopada 2022 roku do listopada 2024 roku MSF otrzymał 410 prośb o pilną pomoc medyczną. Udzieliliśmy bezpośredniej pomocy medycznej 442 osobom.

¹⁴ Dane pochodzą od pracowników organizacji humanitarnych aktywnie działających na granicy.

**MEDECINS
SANS FRONTIERES**

LEKARZE BEZ GRANIC